

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

Скачко Олена Валеріївна

УДК: 1: [3+5]:316.334.23

**СИНЕРГЕТИЧНИЙ ДИСКУРС СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі управління та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, доцент
Базалук Олег Олександрович,
Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет ім. Г.Сковороди,
професор кафедри філософії і політології.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Герасимова Ельвіра Миколаївна,
Чернігівський державний інститут
економіки і управління,
професор кафедри гуманітарних дисциплін;

кандидат наук з державного управління
Слюсаренко Олена Миколаївна,
Інститут вищої освіти Академії педагогічних
наук України, вчений секретар.

Захист відбудеться «01» квітня 2010 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «26» лютого 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В.Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена існуючими суперечностями в процесі переходу України до ринкової економіки, що тісно пов'язані з виникненням та різнобічним прогресивним розвитком підприємницького сектора, з формуванням нових форм господарської діяльності. Тому важливою складовою сучасних модернізаційно-трансформаційних перетворень в усіх сферах суспільного життя, зокрема в процесі побудови ринкових відносин, постає розвиток і зміцнення сфери підприємництва. Підприємництво є необхідною рисою ринку, його обов'язковим атрибутом, і навпаки – показником його зрілості. Подолання Україною технологічного і статусного відставання від розвинених країн неможливе без інтенсивного розвитку підприємництва, без створення необхідних юридичних, фінансових, політичних і соціально-психологічних умов для збільшення числа підприємців і вияву ними господарської ініціативи.

Натомість задекларовані на концептуальному і стратегічному рівнях реформи економічної підсистеми суспільства не отримують послідовного впровадження на тактичному і повсякденному рівнях. У результаті стан розвитку українського підприємництва лишається дуже слабким, суперечливим, із численними невирішеними аспектами.

Загалом, складається враження, що Україна намагається розв'язати проблеми у сфері підприємництва на якомусь поверхневому рівні, а причини їх лежать набагато глибше: не в економічній і не в політичній підсистемах, а в суспільній свідомості і психології, в етнонаціональній культурі і господарському менталітеті. Це підсвідомі і свідомі чинники, на які часто не звертають увагу, але які неминуче впливають на нашу діяльність, у тому числі і в соціально-економічній галузі.

В останнє десятиліття вітчизняні вчені все впевненіше відчують себе у спробах застосовувати досить конструктивний інструментарій вивчення таких глибинних, історично сформованих чинників, які природним (ненасильницьким) чином детермінують суспільну поведінку. Цей методологічний інструментарій отримав назву «синергетика». Застосування синергетичної призми для розгляду актуальної проблематики підприємництва допоможе розв'язати проблемну ситуацію, змістом якої є теоретико-практичний розрив між чисельністю напрацювань з рекомендаційними заходами з удосконалення вітчизняної сфери підприємництва – і тим, що вони не реалізуються на практиці.

Стан наукового опрацювання проблематики підприємництва демонструє, що в такому ключі цей предмет досі не досліджувався. Однак, міждисциплінарність підприємництва є додатковим аргументом на користь застосування до його вивчення синергетичної методології, яка є конструктивною складовою сучасних наукових досліджень. Вони провадяться у галузях економіки, філософії, соціології, психології, політології тощо. Розвідки

з формування підприємницької або економічної свідомості зустрічаються навіть у педагогічній науці.

Необхідність світоглядно-філософського осмислення економічного буття суспільства підкреслювалася ще у теоретичних пошуках Ксенофонта, Платона та Аристотеля. Філософія економіки як відносно самостійна галузь науки започатковується у працях М. Вебера, В. Зомбарта, Б. Кроче, К. Маркса, Дж. С. Міля та А. Сміта. У теоретичних надбаннях Ф. фон Гаєка, Г. Зіммеля, Л. фон Мізеса та К. Поппера, а також С. Булгакова та Б. Яковенка, філософія економіки детально аналізується і визначається за своїм предметом та основними функціями.

У кінці ХХ – на початку ХХІ століть інтенсивний розвиток філософсько-економічного знання сприяв остаточному формуванню філософії економіки як самодостатньої системи, елементи якої відображено у працях Г. Беккера, Ю. Габермаса, К. Гоманна, П. Дракера, М. Кастельса, П. Козловські, Н. Лумана, Ф. Міровські, К. А. Нордстрема, Й. Ріддестралє, А. Ріха, О. Тоффлера, П. Ульріха, Ф. Фукуями, Н. Хомського та Р. Л. Хайлбронера. Дослідницькі традиції філософії економіки розкриваються в контексті філософії господарства (Ю. Осіпов, А. Неклеса, Р. Ніжегородцев, А. Самсін, А. Субетто, В. Чекмарев, Л. Лєсков, Л. Тутов та ін.) та філософії бізнесу (К. Татеїсі, К. А. Нордстрем, Й. Ріддестралє, М. Іщенко, Ю. Лазарчук, І. Руденко, В. Яценко, А. Герасимчук, З. Тимошенко, С. Шейко та ін.).

Дослідженням підприємництва протягом XVII-XIX ст. займалися відомі західні вчені А. Сміт, Ж.-Б. Сей, Й. фон Тюнен, Ф. Найт, Д. Рікардо, К. Маркс, А. Маршал, М. Вебер, В. Зомбарт, Дж.-Б. Кларк, Л. Вольрас, В. Парето, Й. Шумпетер, Х. фон Хайек та інші.

В Україні вивчення проблем підприємництва більше за все активізувалося в останні роки, значний доробок внесли вчені В. Андрущенко, В. Богданов, О. Власюк, В. Воронкова, І. Добронравова, К. Жоль, М. Іщенко, А. Кавалеров, В. Кремень, М. Михальченко, М. Міщенко, І. Надольний, В. Пилипенко, В. Плавич, В. Скуратівський, Є. Суїменко, В. Шелюк та багато ін. У вітчизняній науковій літературі підприємця визначають як суб'єкта ринкового процесу, який ініціює бізнес з метою отримання прибутку.

Підприємництво як феномен, в центрі якого знаходиться творча, ініціативна, новаторська продуктивна діяльність, активно досліджується з позицій діяльнісного підходу. Зокрема, розробці теоретико-методологічних аспектів діяльності та поведінки людини, понятійного апарату присвячені праці В. Врублевського, А. Добролюбського, І. Єршової-Бабенко, Т. Заславської, Н. Паніної, В. Прошкіна та ін. Питання трудової діяльності особистості, розвитку підприємництва, трудової поведінки економічної діяльності людини вивчали Л. Бляхман, А. Вишневський, Ф. Генев, Є. Головаха, Н. Наумова, А. Омаров, В. Пилипенко, А. Ручка та ін.

В дослідженнях з підприємництва накопичені дані, що дають можливість виокремити деякі якості особистості, які визначають схильність людини до успішної підприємницької діяльності (Л. Бурлачук, А. Герасимчук,

С. Максименко, Ю. Трофімов, В. Татенко, А. Коваленко, В. Панок, М. Корнєв, Ю. Швалб, Е. Носенко, К. Веспер; Р. Блокгауз, П. Горвіц; К. Варне). Тісний взаємозв'язок процесу формування професійних якостей підприємницької діяльності з творчим потенціалом особистості розкрито в роботах вітчизняних вчених (О. Бондаренко, В. Колот, В. Костюк, О. Левцун, Л. Лисенко, М. Міщенко, Ю. Пачковський, Н. Побірченко, С. Покропивний, О. Сергеєнкова, М. Соболь, Ю. Швалб та ін.).

Треба зазначити, що у вітчизняній соціальній філософії, соціології і політології актуальні соціально-психологічні, соціокультурні та моральні аспекти підприємницької діяльності довгий час залишалися поза увагою вчених. Однак у публікаціях останніх років (Г. Горак, І. Березко, Я. Ніколаєнка, Н. Наумової, П. Гайденка, А. Єрмоленка та ін.) помітна стійка тенденція перенесення акценту уваги авторів на важливі суб'єктивні сторони економічного процесу, що пов'язані із проявом економічної свідомості особистості.

З іншого боку, оскільки до роботи цілеспрямовано залучається синергетична методологія, слід спиратись і на розвідки класиків «філософії нелінійності»: Г. Хакена, І. Пригожина, І. Стенгерс – та українських і російських «синергетиків»: В. Аршинова, В. Беха, В. Бранського, В. Буданова, Л. Горбунової, І. Добронравової, Р. Зобова, В. Келасьєва, О. Князевої, С. Курдюмова, В. Лутая, Г. Малинецького, Г. Нестеренко, М. Ожевана, І. Предборської, Г. Рузавіна, В. Цикіна. Особливо доречними і адекватними дослідженню будуть праці О. Астаф'євої, Л. Бевзенко, В. Василькової, в яких автори звертаються до вивчення ірраціональної, психологічної складової самоорганізації людської діяльності і соціальних систем загалом. Корисність і конструктивність застосування синергетичного підходу до аналізу явища підприємництва пов'язана з тим, що він базується на ідеї самоорганізації особистості і спільноти в їх діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою науково-дослідної роботи, що виконувалась у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова протягом 2005-2007 років, а саме: «Саморегуляція соціального організму країни» (номер держреєстрації 0105U000447), а також науково-дослідної роботи «Громадські організації як чинник демократизації суспільства» (номер держреєстрації 0108U000361), що виконується на замовлення Міністерства освіти і науки України. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №4 від 26 грудня 2006 року).

Мета дослідження – сформулювати синергетичний дискурс феномена підприємництва та механізмів його становлення в сучасних українських умовах.

Для досягнення мети необхідно виконати низку **дослідницьких завдань**:

– уточнити зміст концепту «синергетичний дискурс сучасної підприємницької діяльності» з позицій соціальної філософії та філософії історії;

- проаналізувати історичний процес становлення підприємництва в Україні;
- сформулювати методологічний інструментарій дослідження і обґрунтувати вибір відповідних принципів і методів;
- розкрити самоорганізаційний потенціал феномена підприємництва як підставу його становлення;
- з'ясувати основні параметри і принципи державного регулювання підприємництва та розвитку останнього;
- ідентифікувати свободу підприємницької діяльності як критерій ефективності державного регулювання розвитку підприємництва;
- дослідити загальні і специфічні характеристики українського підприємництва як складової світового і європейського ринку;
- вивчити особливості підприємництва Запорізького регіону, виділивши загальні і специфічні проблеми у цій сфері;
- конкретизувати провідні тенденції та перспективи розвитку підприємництва в умовах сучасної української дійсності.

Об'єктом дослідження є підприємництво як комплексний соціальний феномен.

Предмет дослідження – оптимізація підприємництва в сучасних українських умовах в контексті синергетичного дискурсу.

Методологічну базу дослідження складають філософські положення про сутність духовної детермінації поведінки особистості і суспільства, процеси самоорганізації та управління. Доречним є філософський плюралізм, що тяжіє до побудови теорії позакласового, здеполітизованого та здеідеологізованого гатунку. Методологічний фундамент роботи міститься в рамках діалектичного і синергетичного підходів. Перший орієнтує на вивчення всіх явищ у їх взаємозв'язку і постійному розвитку, тому тільки за допомогою принципів діалектики можна змоделювати механізм детермінації підприємницької діяльності у діалектичній єдності її внутрішніх чинників і зовнішнього державного регулювання. Синергетичний підхід розвиває і поглиблює зміст діалектичного, наголошуючи на самоорганізації соціальних систем, нелінійності розвитку, можливостях резонансного впливу на процеси саморозгортання соціального світу. Важливими для формування концепції стали принципи холізму, історизму, взаємозв'язку історичного і логічного, принципи сходження від абстрактного до конкретного і взаємозв'язку теорії з практикою. Активно залучено також методологію діяльнісного підходу з урахуванням внутрішніх сутнісних факторів реалізації особистості підприємця, його діяльності і свободи. У рамках означених методологічних підходів і принципів дослідження провідними методами виступили: абстрагування, ретроспективний аналіз, гіпотетико-дедуктивний метод, аналогія, моделювання, систематизація, узагальнення та актуалізація.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що у дисертації здійснено ґрунтовне теоретичне дослідження явища саморозгортання підприємництва. Зокрема, зосереджена увага на висвітленні таких положень:

Вперше:

– комплексно проаналізовано феномен підприємництва із застосуванням методології синергетики, що включає виявлення його природи, джерел, сутнісних рис, елементів, що дало можливість створити соціально-філософську модель детермінації саморозгортання сучасної підприємницької діяльності. У цій моделі роль підстави виконує самоорганізаційний потенціал підприємництва, а умов – державне регулювання;

– обґрунтовано погляд, що підприємництву властивий власний самоорганізаційний потенціал, який складається з потреб підприємця в самореалізації і досягненні соціального успіху і з його здібностей (комплексно втілених у підприємливості) – і відповідної їм потреби пересічних громадян у споживанні;

– виявлено головний критерій ефективності державного регулювання розвитку підприємництва в сучасних умовах, чим є свобода підприємницької діяльності. Її оптимальна міра визначена співвідношенням між внутрішньою і зовнішньою свободою, а в числовому вираженні – інтервалом ентропійного коридору;

– сформульовано принципи оптимізації процесу становлення підприємництва в сучасних українських умовах, які ґрунтуються на першочерговій необхідності формування відповідної організаційної культури підприємництва, що сприятиме утвердженню відповідного актуальним тенденціям підприємницького типу особистості. Підкреслено, що це природний самоорганізаційний процес, який потребує певних ініціатив з боку держави.

Набуло подальшого розвитку:

– соціально-філософське розуміння державного регулювання підприємництва, роль якого не зводиться до стимулювання чи обмеження підприємницької діяльності або спрямування її в соціально-корисне русло, а включає також вплив на стихійний процес утвердження актуальної підприємницької культури. Державне регулювання підприємництва подано як єдність чинників прямого і опосередкованого впливу, що діють на загальнонаціональному, регіональному, галузевому і корпоративному рівнях;

– уявлення про специфіку саморозгортання підприємництва в просторі української дійсності, яка визначається проблемами і перспективами, пов'язаними не тільки з економікою перехідного періоду, а і з трансформацією організаційної свідомості;

– тлумачення і конкретизація проблем, що перешкоджають розвитку української сфери підприємництва, серед яких виокремлено поверхневі проблеми – вирішення яких залежить практично повністю від органів державної влади – і глибинні перешкоди, що мають ментальну природу і повинні вирішуватись природним чином (але вирішення яких може і повинна ініціювати держава).

Уточнено:

– сутність підприємництва як складного багатогранного соціально-економічного феномену, орієнтованого на максимальне задоволення комплексу

людських потреб: споживання і творчої самореалізації. Показано, що його зміст розкривається такими основними аспектами: сукупність суспільних процесів і інститутів, підприємницька діяльність як специфічна практична активність людини, підприємливість як здібність особистості;

– основні параметри оцінки стану інтеграції українського підприємництва в європейський і загальносвітовий ринок праці – продемонстровано, що на зовнішньому офіційно-нормативному рівні українське підприємництво вже стало органічною складовою європейського ринку праці, але на базовому рівні цьому перешкоджає невідповідність вітчизняної підприємницької культури актуальним загальносвітовим тенденціям, нерозвиненість організаційної свідомості і організаційної культури.

Теоретичне і практичне значення дослідження полягає у тому, що засобами філософського аналізу створено концептуальний підхід до розробок різних аспектів проблематики підприємництва в умовах переходу суспільства від планової до ринкової економіки, для подальшого дослідження закономірностей і механізмів підприємницької діяльності. Висновки роботи можуть бути використані для перспективних наукових розвідок філософами, соціологами, соціальними психологами, політологами, фахівцями із державного управління. Результати проведеного аналізу сутності підприємництва, зовнішніх і внутрішніх чинників підприємницької діяльності, її державного регулювання в сучасній Україні можуть знайти застосування під час викладання відповідних тем з філософії економіки, соціальної філософії, соціальної психології та синергетики у середніх спеціальних та вищих навчальних закладах. Розроблені принципи оптимізації розвитку підприємництва можуть бути враховані при розробці державної політики та стратегічних планів роботи органів місцевого самоврядування у сфері малого і середнього бізнесу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на засіданні кафедри управління та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, були оприлюднені на низці міжнародних та всеукраїнських конференцій, а саме: Міжнародній науковій конференції «Другі міжнародні драгоманівські читання» (Київ, 2006); Міжнародній науковій конференції «Треті драгоманівські читання» (Київ, 2007); Міжнародній науково-теоретичній конференції «Соціокультурна інтеграція в контексті викликів XXI століття» (Київ, 2007); Міжнародній науковій конференції «Четверті юридичні читання» НПУ імені М.П. Драгоманова (Київ, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні фактори розвитку України в умовах глобалізації» (Київ, 2008); Міжнародному інноваційному форумі «Освіта, наука та виробництво у регіональному розвитку» (Чернігів, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування парадигми євроінтеграційної політики України XXI століття» (Запоріжжя, 2008); Міжнародній науковій конференції «П'яті юридичні читання» НПУ імені М.П. Драгоманова (Київ, 2009); Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів, молодих вчених та студентів

«Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку в трансформаційний період» (Чернігів, 2009).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 3 наукових публікаціях, що визнаються ВАК України як фахові з філософських наук.

Структура роботи обумовлена завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів (поділених на підрозділи), висновків і списку використаних джерел (185 найменувань). Загальний обсяг дисертації – 232 сторінки, основна частина – 214 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтована актуальність теми, проаналізовано стан наукової розробки проблеми саморозгортання підприємництва, визначені теоретико-методологічні основи роботи, сформульовані мета і завдання, розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість дослідження.

У **першому розділі** – **«Історико-методологічні аспекти аналізу підприємництва як соціального феномену»** – формалізується головний концепт дослідження – «синергетичний дискурс сучасної підприємницької діяльності», висвітлюється шлях, який пройшло вітчизняне підприємництво, подається авторська парадигма пошукової роботи.

У **підрозділі 1.1.** – **«Соціально-філософський сенс концепту «синергетичний дискурс сучасної підприємницької діяльності»** – обґрунтовується проблемне поле теоретичного пошуку й головне поняття роботи, для чого по черзі конкретизується зміст його основних компонентів: «синергетика», «синергетичний», «дискурс», «підприємницька діяльність».

Погоджуючись з Г. Нестеренко та М. Ожеваном для розкриття багатоманітності функцій синергетики виокремлюється три аспекти її тлумачення: 1) світоглядний – синергетика як нова форма діалогу людини з природою та людини з людиною; 2) концептуальний – синергетика як універсальна теорія самоорганізації складних систем; 3) методологічний – синергетика як міждисциплінарна методологія дослідження розвитку складних систем. За таких умов термін «синергетичний» в контексті тлумачення підприємництва означає – такий, що спирається на постнекласичну теорію і методологію самоорганізації складних систем і розкривається через принципи нелінійності, нерівноважності, емерджентності і т.п.

Зазначено, що у філософії теорія дискурсу є одним із важливих напрямів постмодернізму, методологія якого оформлюється на перехресті постмодерністської філософії мови, семіотики, лінгвістики та когнітивної антропології. За таких умов агентами дискурсу виступають учасники ринкових відносин в їх сукупності, яка інтегрована індивідами як представниками спільнот в процесі сумісної діяльності в конкретних умовах і яка проявляється в їх ставленні один до одного, до свого становища в суспільстві, до явищ і процесів суспільного життя. Термін «синергетичний дискурс» подається як сукупність різних тлумачень певного суспільного явища, які обмежені рамками

синергетичної парадигми і відповідають основним принципам теорії і методології самоорганізації складних систем.

Категорія «підприємництва» розглядається по-різному, зокрема, як: 1) економічний феномен; 2) вільне економічне господарювання в різних сферах діяльності; 3) принципово новий тип господарювання, який базується на інноваційному поведженні власників підприємства, на умінні знаходити і використовувати нові ідеї, втілювати їх у конкретні підприємницькі проекти; 4) особливий вид господарської діяльності, в основі якої перебуває ряд умов та вимог; 5) певний стиль і тип поведінки; 6) особлива функція, що виконується в економіці; 7) модель суспільних відносин. Визначено, що «підприємництво» характеризує об'єктивний бік феномену – як явище суспільної дійсності; «підприємливість» – як здатність або властивість індивіда до реалізації підприємництва; «підприємницька діяльність» – поняття для позначення медіатора, посередника між суспільним і індивідуальним в цьому процесі: як будь-яка людська діяльність, вона і об'єктивна, і суб'єктивна одночасно.

Синергетичний дискурс сучасної підприємницької діяльності визначається як сформований за допомогою принципів теорії самоорганізації складних систем теоретико-методологічний комплекс для пояснення закономірностей практичної ділової активності людини, яка характеризується ініціативністю, творчістю і спрямована на задоволення потреби в споживанні і потреби в самореалізації і в соціальному успіху.

У *підрозділі 1.2. – «Ретроспективний аналіз становлення підприємництва в Україні»* – подається розвиток наукового осмислення практики підприємництва як «три хвилі»: «перша хвиля», яка виникла ще у XVIII ст., була пов'язана з концентрацією уваги на ризику, який несе підприємець; «друга хвиля» пов'язана з виділенням інноваційності як основної характерної риси підприємництва; «третьа хвиля» відрізняється зосередженням уваги на особливих якостях підприємця (зокрема, здатність реагувати на зміни економічної і суспільної ситуації, самостійність у виборі і ухваленні рішень, наявність управлінських здібностей) і на ролі підприємництва як регулюючої основи, що врівноважує економічну систему. Сучасний етап розвитку теорії підприємництва відноситься до «четвертої хвилі», поява якої пов'язується з перенесенням акценту на управлінський аспект в аналізі дій підприємця, а отже – з переходом на міждисциплінарний рівень аналізу проблем підприємництва.

Доводиться, що підприємницькі відносини закладені в українському народі генетично. Підприємництво в Україні народилося ще за часів Давньої Русі. Фундаторами підприємницької діяльності були купці, які вели торгівлю з країнами Європи. У XV ст. підприємництво з зовнішньоекономічної сфери поступово переноситься на українську територію і починає впроваджуватися у внутрішньогосподарські відносини, спочатку у торгівлі, а потім і у виробництві. Кінець XVII – початок XVIII ст. можна вважати пропедевтичним періодом становлення підприємництва. Переломним моментом у становленні вітчизняного підприємництва виступає початок XIX ст., коли видається Указ

про вільних хліборобів, що дозволяв поміщикам відпускати селян на волю із землею за викуп. Це спричинило активну підприємницьку діяльність (відкрилися перші комерційні банки, активно створювалися об'єднання підприємців тощо). Відміна кріпосного права і буржуазні реформи 60-70-х рр. XIX ст. розширили горизонт розвитку капіталістичних відносин в економічному і соціально-політичному житті України: ділові люди отримали можливість вільніше займатися підприємницькою діяльністю; стали активно виникати акціонерні товариства; почалася реконструкція важкої промисловості із залученням іноземного капіталу. У 90-і рр. XIX ст. склалася достатньо могутня індустріальна база підприємництва, що продовжила розвиватися і на початку XX ст. Проте цей розвиток був перерваний спочатку Першою світовою війною, потім громадянською війною та політикою «військового комунізму».

У роки НЕПу вільне підприємництво стало відроджуватися, але з 1929 р., воно було згорнуте і оголошене нелегітимним, відбулося повне одержавлення економіки. І тільки на рубежі другої половини 80-х рр., і особливо після 1991 р. підприємництво, вже у суверенній Україні, зароджується знов. Саме тоді почав набирати силу статус підприємництва як позитивного та істотного елемента структури ринкових відносин – щоправда, і останні самі по собі були чимось абсолютно новим для більшості радянського покоління.

Своєрідним початком розвитку підприємницької діяльності стало прийняття в 1986 р. «Закону про індивідуальну трудову діяльність». З часом цей закон викликав цілу хвилю кооперативного руху, що в кінцевому підсумку сприяло розвитку і поширенню підприємництва. Закон «Про кооперативи» поклав початок розвитку недержавного малого і середнього підприємництва, у період, коли великі підприємства знаходилися в управлінні держави. Історія кооперативного руху в Україні подається у три етапи: 1) виникнення та становлення кооперативного сектора; 2) інтеграція кооперативного сектора; 3) формування економічної рівноправності кооперативного та державного секторів, а також появою та функціонуванням малих підприємств.

Проаналізовано розвиток правової бази з моменту прийняття «Закону про підприємництво» (1990 р.), коли було впроваджено саме поняття «приватне підприємництво». Підкреслено, що в Україні феномен легалізовано низкою нормативних актів: Закони України «Про власність», «Про підприємництво», «Про підприємства», «Про господарські товариства» тощо. Подана статистика розвитку малого підприємництва в країні. Зазначено, що на межі XX-XXI ст. в Україні зберігається тенденція нерівномірного розподілу малих підприємств по областях, що обумовлюється різними територіальними умовами: економічним потенціалом, ресурсним забезпеченням, спеціалізацією регіонів, рівнем інвестиційної активності, станом ринкової інфраструктури, відносинами між державними органами і підприємницькими структурами. Робиться висновок про те, що логіка і послідовність періодів розвитку підприємництва в Україні повторює його онтогенез у світовому русі. Але на межі XX-XXI століть спостерігаються значні відхилення, що викликані глобалізацією і світовою фінансовою кризою.

У підрозділі 1.3. – «*Принципи і методи дослідження синергетичного дискурсу підприємництва*» – констатується, що такі парадигми філософського аналізу економічного мислення як філософія господарства та філософія бізнесу, не зважаючи на свою спорідненість, сформовані на основі різних методологічних підходів до реалізації так званої моделі «економічної людини» (Т. Глушко). Одна з них спирається на перспективи індивідуального економічного світогляду, а інша – колективного. Обґрунтовано доцільність тлумачення термінів «філософія підприємництва» і «філософія бізнесу» – як синонімів. Філософія бізнесу і підприємництва постає як провідний фактор соціалізації економічного суб'єкта і як джерело екстерналізації економічного знання. Тому соціально-творчий потенціал філософії бізнесу розкривається в контексті ефекту синергії як наслідку органічної взаємодії у межах цілісної економічно-господарської системи індивідуальних економічних свобод. У зв'язку з динамічністю предмета дослідження, його складністю і багатокомпонентністю – методологічний фундамент роботи міститься в рамках діалектичного (моделювання механізму детермінації підприємницької діяльності в діалектичній єдності її внутрішніх чинників і зовнішнього державного регулювання) і синергетичного (наголошує на самоорганізації соціальних систем, нелінійності розвитку, можливостях резонансного впливу на процеси саморозгортання соціального світу) підходів. Філософський аналіз підприємництва здійснюється в цілісній єдності його компонентів, яка детермінується, з одного боку, внутрішніми чинниками (самоорганізацією), з іншого – зовнішніми (сконцентрованими в заходах із державного регулювання). Оскільки невід'ємною стороною феномена підприємництва є ділова діяльність, то вагому роль у дослідженні відіграє діяльнісний підхід. Інструментарій дослідження формується на основі методологічних наробок таких філософів, як Є. Ільєнков, М. Мамардашвілі, І. Нарський, В. Швирьов та ін., а також багатьох психологів: Л. Виготський, А. Брушлінський, П. Гальперін, О. Леонтєв, А. Лурія, В. Петренко, С. Рубінштейн, В. Столін та ін.

Другий розділ – «*Теоретичний аналіз підприємницької діяльності в Україні*» – висвітлює атрибутивні можливості підприємництва до саморозгортання, а державне регулювання як умову і чинник зовнішньої організації, у той же час свобода ділової активності подається як критерій ефективності державного регулювання розвитку малого і середнього бізнесу.

У підрозділі 2.1. – «*Самоорганізаційний потенціал сучасного підприємництва*» – доводиться, що сучасна ринкова економіка базується на трьох основних положеннях: правова система (права власності), ринкова інфраструктура та підприємництво. Такий блок є неперевершеним за ефективністю господарським механізмом, в якому людина сприймається такою, якою вона є: з одного боку, індивідом, що переслідує власні інтереси, з іншого – творчою особистістю, що створює матеріальні цінності для інших та суспільства в цілому. Головними передумовами цього виступають – власність, конкуренція, ринок і підприємницьке середовище. Вони створюють *об'єктивні* самоорганізаційні підстави для розгортання підприємницької діяльності як

вільної, ініціативної, творчої самодіяльності індивіда. Провідними чинниками тут є – демократичний устрій держави і розвиток громадянського суспільства. До них долучається дія *суб'єктивних чинників*, якими є складові спонукально-мотиваційного комплексу (потреби, інтереси, мотиви і стимули) особистості підприємця. Взаємодія об'єктивного і суб'єктивного є ключовими факторами, що детермінує підприємництво. До його *сутнісних рис* належать: прагматичність; творчість; інноваційність задуму (проекту); матеріальність продукту; нестандартність дій. Підприємництво сьогодні – це раціональна стратегія і ірраціональна тактика. Раціоналізм лишається принципом, визначальним орієнтиром підприємницької діяльності, тоді як ірраціональність має активно залучатись до засобів реалізації підприємницьких дій. Підприємницьку діяльність можна представити як систему певних елементів, основними з яких є: суб'єкт підприємництва з необхідними для цього здібностями; ідея; бачення шляху її реалізації (тобто сценарій, проект); необхідні ресурси; команда для реалізації проекту підприємницької діяльності. Як суспільний феномен, підприємництво виконує і свою місію, і низку функцій у суспільстві. Його *місія* – сприяти якнайбільшому задоволенню потреби громадськості в споживанні матеріальних і духовних благ. До основних *функцій* підприємництва належать: ресурсна, організаторська і творча. Підприємництво – це феномен, що з позиції економіки має алгоритм діяльності, який враховує і демонструє лише зовнішній бік явищ, не звертаючись до їх світоглядної складової; з боку філософії його можна уявити як складний соціально-економічний феномен, що породжується і частково детермінується чинниками самоорганізаційної природи: потребою особистості в споживанні, потребами в самореалізації і досягненні соціального успіху, а також підприємливістю як комплексною здатністю, яка може бути виражена в різних людей по-різному.

Виділяються різні *види підприємництва*: виробниче, комерційне, фінансове, посередницьке, страхове, в яких знаходить прояв, актуалізуючись у реальному бутті, самоорганізаційний потенціал підприємництва. Він розгортається від особистісного через поведінковий (міжособистісний) до соціального рівня, при цьому підприємницька поведінка виступає медіатором. На особистісному рівні домінують самоорганізаційні процеси – саморозгортання підприємницьких властивостей і здібностей людини; поведінковий рівень – це процес самореалізації особистості підприємця у внутрішньоорганізаційному середовищі, це також і результат його дій; на соціальному ж до самоорганізації долучаються зовнішні управлінські механізми. Доводиться, що на відміну від права, як регулятора суспільного життя, що використовує держава, мораль є, самоорганізаційним регулятором суспільної життєдіяльності взагалі і підприємництва зокрема. Співвідношення між самоорганізаційними і управлінськими механізмами визначає ступінь свободи підприємницької діяльності.

У *підрозділі 2.2.* – «*Державне регулювання як зовнішній чинник управління розвитком сфери сучасного підприємництва*» – подається місце і

роль держави як головного суб'єкта ринкових відносин. Державні впливи на розвиток підприємництва сконцентровано виражаються в законах, які: стимулюють підприємництво; створюють певні обмежуючі рамки для того, щоб дії підприємців не шкодили свободі інших людей, в тому числі й інших підприємців; спрямовують діяльність підприємців в таке русло, щоб це було вигідно в кінцевому рахунку державі і її населенню. Серед основних нормативно-правових документів бізнесу визначено: Конституцію України, Господарський кодекс України, Закони України «Про підприємництво», «Про державну підтримку малого підприємництва», «Про податок з доходів фізичних осіб», «Про податок на додану вартість», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», «Про оподаткування прибутку підприємств», Законодавчі акти про організацію статистичних спостережень та ін.

Основними передумовами для реалізації підприємницької діяльності в державі визнається: наявність (нормативна дозволеність) приватного сектора економіки; певний ступінь сформованості ринкових відносин; наявність і самовідтворення соціального спектра власників бізнесу; наявність розвинутої інфраструктури підтримки підприємництва. *Допоміжними* – демократизація і дебюрократизація процедур регулювання господарських і соціальних інститутів; сприятливий податковий режим, що в тій чи іншій мірі забезпечує підтримку проявам і розвитку підприємництва; сприятлива зовнішньоекономічна політика, яка стимулює або принаймні дозволяє розвиток міжнародної кооперації; сформованість господарського менталітету; соціальне сприйняття і повага суспільства до підприємця і приватного власника бізнесу, до матеріальних і соціальних результатів його діяльності. У структурному плані державне регулювання бізнесу становить собою багаторівневу детермінуючу цілісну систему, що ґрунтується на ідеологічному, політичному, економічному, соціальному, нормативно-правовому, техніко-технологічному, етичному чинниках. В Україні склалося кілька рівнів управління підприємницькою діяльністю: вищий, представлений центральними органами влади, регіональний, галузевий і корпоративний. Окремо характеризується організаційно-технічна, фінансово-кредитна і науково-дослідна інфраструктура ринку в Україні. До особливостей вітчизняного підприємництва відноситься те, що його функція в епоху перехідного періоду пов'язана не тільки з перебудовою політичної системи і економічним відтворенням, але тісно опосередкована соціальними діями, спрямованими на творення нових соціальних цінностей, символів, смислів. Визначається, що державне регулювання реалізується чинниками прямого впливу (головним із яких є законодавча діяльність і контроль за дотриманням правових норм) і чинниками опосередкованого впливу (до яких відносяться система освіти, імідж підприємництва в суспільстві, сформованість підприємницької економічної культури тощо).

У підрозділі 2.3. – «Свобода підприємницької діяльності як критерій ефективності державного регулювання розвитку підприємництва» –

зазначається, що свобода іманентно властива як господарському менталітету, так і індивідуальним властивостям особистості підприємця. Свобода постає критерієм ефективності державного регулювання підприємницької діяльності. Вузькі рамки, створювані ним, перешкоджають творчій діяльності підприємця, занадто ж широкі – створюють підстави для економічного свавілля, зокрема в питаннях встановлення цін, добросовісності конкуренції тощо. Тому необхідна певна межа, певний рівень свободи підприємництва. Визначення цього рівня відбувається на *принципі ентропійного коридору*, що подається як припустимий інтервал ступеня неупорядкованості системи, при якому вона зберігає характеристики динамічної стійкості. Інтервал припустимих значень ентропії (неупорядкованості) – між 20% і 38,2%. Вихід за верхню межу ентропійного коридору призводить систему до хаотичного стану, а коли ступінь порядку в системі більше 80% – це обумовлює застійні явища, які, накопичуючись, поступово призводять до загибелі системи. Для розуміння механізму детермінації підприємництва конструктивним є виокремлення *свободи внутрішньої і свободи зовнішньої*: перша – це те, що людина сама собі дозволяє; друга – що (з того, що вона сама собі дозволяє) вона може робити в рамках існуючих обставин. Використовуючи концепцію самореалізації особистості доводиться, що свобода підприємницької діяльності забезпечується, з одного боку, самоорганізаційним потенціалом підприємця, з іншого, – сформованістю підприємницької культури і господарського типу мислення в суспільстві; з одного боку, самоорганізацією економічної сфери, з іншого, – її державним регулюванням. Мораль є головним регулятором самоорганізації підприємництва. Оптимальний рівень свободи підприємницької діяльності визначається компромісним поєднанням економічно-прибуткових і морально-духовних цінностей, а підприємницька свідомість постає важливим ірраціональним внутрішнім механізмом, що забезпечує таке поєднання. У механізмі детермінації підприємницької діяльності державне регулювання виконує впорядковуючі, стабілізуючі, урівноважуючі функції, а самоорганізація означає вільну творчу ризиковану діяльність.

Третій розділ – «Праксіологічний аналіз підприємництва в Україні» – висвітлює стан національного підприємництва та його головні функціональні характеристики.

У *підрозділі 3.1. – «Українське підприємництво як складова світового і європейського ринку»* – аналізується входження України до Європейського бізнес-реєстру у 2006 році. Зазначено, що *демократизація, гуманізація і глобалізація* є ключовими тенденціями розвитку бізнесу. За даними Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва бізнес-сфера України (2006 р.) має значний потенціал малого та середнього бізнесу для розвитку економіки та соціальної сфери, зокрема: 1) з року в рік збільшується кількість суб'єктів як *малого* (включаючи малі підприємства, фізичних осіб-підприємців, фермерські (селянські) господарства), так і *середнього підприємства* в Україні; 2) показник кількості *суб'єктів малого підприємства* збільшився та досяг європейського рівня; 3) помітно зростає

середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника на середніх і малих підприємствах; 4) обсяг продукції (робіт, послуг), реалізованої суб'єктами малого та середнього підприємництва, зріс; 5) відбулося відновлення фінансового результату (сальдо) від звичайної діяльності до оподаткування малих підприємств, який на відміну від попередніх років, став позитивним у 2006 році. Однак, за числом малих підприємств, і за чисельністю зайнятих в них Україна в 4-5 разів відстає від орієнтирів фази насичення. Підкреслюється масштабність завдання, що стоїть перед Україною: у малий бізнес повинні впродовж найближчих років прийти, щонайменше 6-7 млн. чоловік, а загальне число власників-підприємців досягти 2-3 млн. осіб.

Із загальних проблем, з якими стикаються бізнесмени та підприємці всіх регіонів України в якості гальмівних виділено: труднощі з реєстрацією відкриття власної справи; дефіцит фінансів; недостатня власна підготовленість до бізнесу; проблеми доступу до приміщень і устаткування; дефіцит інформації; недолік кваліфікованого персоналу.

Робиться висновок про те, що в умовах сучасної нестабільної економічної ситуації для досягнення рівня, відповідного європейським та світовим тенденціям та темпам розвитку підприємництва, вітчизняний малий бізнес потребує протекторату держави та ефективного механізму підтримки і стимулювання розвитку підприємництва в Україні.

У підрозділі 3.2. – «Підприємництво Запорізького регіону як складова вітчизняного ділового світу» – подається експертна оцінка стану регіональної бізнес-сфери за методиками Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва. Зазначається, що реалізація державної регуляторної політики Запорізькою облдержадміністрацією здійснюється у відповідності до завдань, визначених Законом України «Про засади державної регуляторної політики в сфері господарської діяльності» та розпорядженнями голови Запорізької облдержадміністрації «Про план заходів щодо реалізації державної регуляторної політики в Запорізькій області» на поточний рік, і спрямована на: а) забезпечення системного єдиного підходу до провадження регуляторної діяльності; б) підвищення якості підготовки аналізів регуляторного впливу та звітів з відстеження результативності регуляторних актів; в) поглиблення регуляторної реформи на місцевих рівнях (сільськими, селищними, районними та міськими (міст районного значення) радами; г) залучення громадськості до обговорення проектів регуляторних актів.

До позитивних рис розвитку регіонального підприємництва віднесено: збільшення кількості зареєстрованих підприємств протягом останніх років, зміцнення інфраструктури підтримки підприємництва, збільшення кількості малих підприємств, що реалізовували продукцію і надавали послуги у відношенні до загальної кількості малих підприємств регіону; позитивні просування в реалізації регуляторної політики та прийнятті відповідних місцевих регуляторних актів тощо. До проблемних питань, що мають вирішуватись: а) підвищення якості підготовки розробниками аналізу регуляторного впливу до проекту регуляторного акта та здійснення заходів з

відстеження результативності регуляторних актів; б) формування кадрового потенціалу в місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування Запорізької області, спроможного забезпечувати регуляторну діяльність згідно із сучасними вимогами; в) активізація участі громадськості в обговоренні проектів регуляторних актів та ін.

У *підрозділі 3.3. – «Провідні тенденції та перспективи розвитку підприємницької діяльності в умовах України»* – проаналізовано поступ регіонального бізнесу, що базується на положеннях Концепції вдосконалення державного регулювання господарської діяльності, схваленої Указом Президента України 03.09.2007 р. № 816, аналізі стану виконання законів України, що регулюють підприємницьку діяльність, та інших актах законодавства щодо підтримки бізнесу, а також позиції об'єднань громадян-підприємців та їхніх спілок, науковців, міжнародних експертів, відповідних зверненнях суб'єктів підприємницької діяльності про найбільш болючі проблеми підприємців. Підкреслено важливість створення державою і місцевим самоврядуванням умов для бізнесу, головними серед яких є: наявність відповідних майнових прав на умови і результати виробництва; певне економічне, правове і політичне середовище; повна економічна відповідальність за результати діяльності; етика підприємництва та соціальна відповідальність підприємця. Аналіз підприємницької діяльності також дозволив визначити чинники ділового успіху, яких часто бракує вітчизняній підприємницькій ініціативі: висока кваліфікація; глибокі особисті контакти; достатні матеріальні і фінансові ресурси; наявність замовлень споживачів. Звернено увагу на соціальне підприємництво як на діяльність неприбуткових організацій (НПО) задля самофінансування, соціальні підприємства як бізнес-структури та соціальних підприємців як лідерів та новаторів. Підкреслено міжнародний характер діяльності третього сектору (програма UCAN). Подана картина щодо прогнозованих моделей становлення та розвитку соціального підприємництва в Україні. Зазначено, що: НПО надає послуги та діє в межах статутної діяльності; НПО реалізує продукцію/послуги через приватного підприємця (або іншу підприємницьку структуру); НПО в партнерстві засновує підприємство, частину доходу передбачається направляти на діяльність НПО; НПО засновує підприємство, на якому працюють інваліди (не менше 50%). Перспективними інструментами, що дозволять розвивати соціальне підприємництво в Україні, визнано: заходи з соціального маркетингу; ліцензування (роялті); соціальне контактування. Зроблено висновки про перспективність розвитку сфери підприємництва в Україні: НПО в Україні можуть і здатні займатись соціальним підприємництвом; існують реально працюючі моделі та приклади соціального підприємництва; існують успішні приклади НПО; відбувається ламання стереотипів, що НПО – структура на утриманні донорів; вперше можна говорити про певну «гранторентабельність» щодо донорських коштів; НПО більше усвідомлюють себе як учасників ринкових відносин, що можуть конкурувати та співпрацювати з бізнесом.

Подаються рекомендації щодо всебічної підтримки бізнес-структур в регіоні і країні.

У «Висновках» подано основні результати роботи.

Створена цілісна соціально-філософська концепція феномена підприємництва та механізмів його становлення в сучасних українських умовах, сформована на засадах принципів синергетики і холістичного підходу.

Уточнено сутність підприємництва і підприємницької діяльності. Першим позначається складний багатогранний соціально-економічний феномен, сукупність норм, інститутів і процесів, орієнтований на максимальне задоволення комплексу людських потреб: споживання і творчої самореалізації, а другим – ініціативна, творча практична активність людини, яка є привабливою для її суб'єкта через його потребу в самореалізації і соціальному успіху і затребуваною в суспільстві через потребу громадськості до споживання.

Спираючись на створену авторську концепцію підприємництва і на визначення синергетичного дискурсу як сукупності різних тлумачень певного суспільного явища, які обмежені рамками синергетичної парадигми і відповідають основним принципам теорії і методології самоорганізації складних систем, ще раз підтверджено, що саме явище підприємництва споріднене синергетичній діяльності – через властиві їм обом інноваційність, нелінійність мислення, емерджентність, потребу в злагодженій командній співпраці для досягнення високих результатів.

Визначений синергетичний дискурс сучасного підприємництва – це теоретико-методологічний комплекс, ядром якого є філософська модель детермінації сучасної підприємницької діяльності. Ця модель відображає функціонування самоорганізаційного механізму підприємництва – в його основі лежить самоорганізаційний потенціал, який складається з потреб підприємця в самореалізації і досягненні соціального успіху і з його здібностей (комплексно втілених у підприємливості) – і відповідної їм потреби пересічних громадян у споживанні.

Самоорганізація підприємництва розгортається від особистісного через поведінковий (у міжособистісному, внутрішньоорганізаційному вимірі) до соціального рівня, при цьому підприємницька поведінка виступає медіатором.

Роль державного регулювання сфери підприємництва визначається такими основними аспектами: стимулювання підприємництва; створення обмежуючих рамок для того, щоб дії підприємців не шкодили свободі інших людей, в тому числі й інших підприємців; спрямування діяльності підприємців в таке соціально-корисне русло; ініціативний і стимулюючий вплив на самоорганізаційний процес утвердження підприємницької культури.

У структурному плані державне регулювання підприємницької діяльності представляє єдність чинників прямого впливу і чинників опосередкованого впливу. Має воно і ієрархічний вимір – оскільки становить багаторівневу цілісну систему в єдності і послідовному підпорядкуванні загальнонаціонального, регіонального, галузевого і корпоративного рівнів.

Головним критерієм ефективності державного регулювання розвитку підприємництва в сучасних умовах є свобода підприємницької діяльності. Внутрішня свобода відкриває межі підприємництва, зовнішня свобода їх обмежує. Як внутрішня, так і зовнішня свободи детермінуються глобальними і локальними факторами і має власний ентропійний коридор для саморозгортання.

На основі створеної світоглядної моделі детермінації саморозгортання підприємництва, що була накладена на сучасну українську дійсність, виявлено специфічні риси.

На зовнішньому офіційно-нормативному рівні українське підприємництво вже стало органічною складовою європейського ринку праці, але на базовому рівні цьому перешкоджає невідповідність вітчизняної підприємницької культури актуальним загальносвітовим тенденціям, нерозвиненість організаційної свідомості і організаційної культури.

Виділено видимі, поверхневі проблеми, які необхідно вирішити, і глибинні перешкоди, які мають вирішитись природним чином (але вирішення яких треба ініціювати). Видимі проблеми – це: глобальна економічна криза, що в нашій країні накладається на економічну депресію трансформаційного періоду та інфляцію; недосконалість українського законодавства і його мінливість; надмірні податки; недостатність джерел фінансування підприємництва; дефіцит фінансів і проблематичність кредитування власної справи; нерозвиненість інфраструктури (зокрема, банківської і комунікаційної систем забезпечення); слабкість державної підтримки малого бізнесу; професійна невідповідність самих підприємців; проблеми з приміщеннями, реалізацією продукції і з доступом до сировини й матеріалів; складність взаємопорозуміння підприємців із банками і податковою адміністрацією.

Наголошуючи на необхідності приведення законодавчої бази у відповідність із реальними потребами розвитку сфери підприємництва і на розв'язанні істотних економічних та організаційно-процедурних проблем – в той же час треба підкреслити: нічого на цьому зовнішньому рівні не буде радикально міняти без попередніх самоорганізаційних, природних змін у психології і господарській культурі населення. Першочерговими акторами у виконанні цих завдань стають заклади освіти і виховання – головним чином навчальні заклади, а також наукові установи, заклади культури, засоби масової інформації, які можуть забезпечити реалізацію функції пропаганди певного способу мислення і дій.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Скачко О.В. Філософська рефлексія підприємництва / О.В.Скачко // Політологічний вісник: [зб. наук. пр.]. – К., 2008. – Вип. 31. – С. 60-70.

2. Скачко О.В. Провідні тенденції та перспективи розвитку підприємництва в умовах України / О.В.Скачко // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наук. пр.]. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2009. – № 21 (34). – С. 258-268.

3. Скачко О.В. Синергетичний дискурс підприємницької діяльності як предмет теоретичного аналізу / О.В.Скачко // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – К., 2009. – Вип. 25. – С. 285-293.

АНОТАЦІЇ

Скачко А.В. Синергетичний дискурс становлення сучасного підприємництва: український контекст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2010.

Дисертація присвячена системному аналізу синергетичних властивостей феномену вітчизняного підприємництва до саморозгортання і саморозвитку. Обґрунтовується головний концепт дослідження, подається ретроспективний аналіз становлення національної сфери підприємництва, проектується ідеологія і методологія аналізу даного явища. Моделюється алгоритм саморозгортання сфери бізнесу, державне регулювання висвітлюється як зовнішній чинник управління розвитком підприємництва. Свобода підприємницької діяльності обґрунтовується як критерій ефективності державного регулювання розвитку підприємництва. Відтворюється роль і місце вітчизняного підприємництва як складової світового і європейського ринку, встановлюється специфіка функціонування і розвитку запорізького регіону у державних і наддержавних економічних структурах, формалізуються провідні тенденції та перспективи розвитку підприємництва в умовах України.

Ключові слова: синергетика, дискурс, підприємництво, підприємець, діяльність, самоорганізація, запорізький регіон, держава, державне управління, державна політика.

Скачко А.В. Синергетический дискурс становления современного предпринимательства: украинский контекст. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2010.

Диссертация посвящается системному изучению предпринимательства. Подано целостную концепцию предпринимательства и механизмов его становления в современных украинских условиях. Модель отражает функционирование механизма предпринимательства, который состоит из

потребностей предпринимателя в самореализации и достижении социального успеха и с его способностей (комплексно воплощенных в предприимчивости) и соответствующей им потребности населения страны в потреблении. Самоорганизация явления разворачивается от личностного через поведенческий до социального уровня, при этом предпринимательское поведение выступает медиатором, то есть посредником во взаимодействии сторон. Соотношение между самоорганизационными и управленческими механизмами определяет степень свободы предпринимательской деятельности.

Одним из важнейших факторов (субъектом) регуляции социального уровня предпринимательства является государство. Роль государственного регулирования подается как: 1) стимулирование предпринимательства; 2) создание ограничивающих рамок для того, чтобы действия предпринимателей не вредили свободе других людей, в том числе и других предпринимателей; 3) направления деятельности предпринимателей в социально-полезное русло; 4) инициативное и стимулирующее влияние на самоорганизационный процесс утверждения предпринимательской культуры.

В структурном плане государственное регулирование представляет единство факторов прямого и опосредованного воздействия. Имеет оно и иерархическое измерение – поскольку составляет многоуровневую целостную систему в единстве и последовательном подчинении общенационального, регионального, отраслевого и корпоративного уровней. Предпринимательство как объективный феномен социальной действительности детерминируется основанием – потенциалом саморазвертывания, который основывается на инновационном характере труда вообще и предпринимательства в частности, а извне ограничивается государственным регулированием, которое выполняет роль условий. Критерием эффективности государственного регулирования признается свобода предпринимательской деятельности. Внутренняя свобода открывает границы предпринимательства, внешняя свобода их ограничивает. Оптимальная доля свободы предпринимательства, которая достигается соотношением между свободной самоорганизацией и государственным регулированием, определена интервалом энтропийного коридора – в соответствии с которым не более 38,2% и не менее 20% процедур в рамках предпринимательской деятельности должны регламентироваться государством. Именно такое государственное регулирование этой отрасли признается эффективным.

Созданную мировоззренческую модель детерминации саморазвертывания предпринимательства проверено на современной украинской действительности. В целом, на внешнем официально-нормативном уровне украинское предпринимательство уже стало органичной частью европейского рынка труда, но на базовом уровне этому препятствует несоответствие отечественной деловой культуры общемировым тенденциям, неразвитость организационного сознания и организационной культуры.

Подчеркнута необходимость приведения законодательной базы в соответствие с реальными потребностями развития сферы

предпринимательства и решении важных экономических и организационно-процедурных проблем. Это требует предварительных природных изменений в психологии и хозяйственной культуре населения. Первоочередными актерами в выполнении этих задач становятся учреждения образования и воспитания – главным образом, учебные заведения, а также научные учреждения, учреждения культуры, средства массовой информации, которые могут обеспечить реализацию функции пропаганды рыночного образа мышления и действий. Перспективным направлением дальнейшего исследования предпринимательства, является разработка научного основания для конкретных прикладных мер по выполнению очерченных задач.

Ключевые слова: синергетика, дискурс, предпринимательство, предприниматель, деятельность, самоорганизация, запорожский регион, государство, государственное управление, государственная политика.

Skachko O.V. Synergy discourse of establishment modern managements: Ukrainian context. – Manuscript.

The thesis for candidate's degree in Philosophy in specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2010.

Dissertation is dedicated to the systematic analysis of determination qualities of the Ukrainian management phenomenon of self development and self-organization. The main concept or the subject of research is conducted as well as retrospective analysis of the development of national management, the ideology and methodology of this phenomenon. The algorithm of management self-development is simulated the state's regulation is enlightened as outer factor of management regulation development. The freedom business activity is acknowledged as the main criterion of state's regulation. We can see the role and place of the Ukrainian management as a part of the worded and European market the specificity of the functioning and development of Zaporozhye region is established in state economic structures, the modern tendencies and perspectives of management development in the of Ukrainian conditions.

Key words: synergy, discourse, management, entrepreneur, activity, self-organization, Zaporozhye region, state, public management, public policy.